

Seneca voor docenten

Samenvatting van Seneca, de methode maatschappijleer voor havo-vwo

Auteurs: Ton Olgers
Lennart Schra
Marco Veldman
Uitgave: Seneca Harderwijk
Druk: Molenberg Media Zwolle

Alle schema's zijn afkomstig uit Seneca havo - vwo tweede uitgave derde druk. Harderwijk 2011

© 2011 - A.A.J. Olgers, E.L. Schra en M.C. Veldman. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

❖ Voorwoord

Wanneer een docent moet besluiten over een methode bladert zij deze routineus door: indeling, opmaak, een snelle blik op enkele opdrachten, een paar voorbeeldzinnen en zij meent al snel te kunnen zeggen hoe het de leerlingen zal bevalen. Zoals de paragraaf over subculturen in elkaar zit, zo werkt ook die over de vierde macht. Bij Seneca volstaat deze werkwijze echter niet. Het boek is meer dan een optelsom van elk afzonderlijk geslaagde delen. Het is een geheel, het is een verhaal. Seneca is een verhaal. En alleen de docent die het boek helemaal uitleest weet wie het gedaan heeft en waarom.

Voor docenten die graag een snelle inleiding willen, hebben wij dit boekje samengesteld met een samenvatting van Seneca voor havo/vwo.

Het vervangt het doorlezen van het schoolboek niet, maar het geeft wel een helder inzicht in de opbouw van de methode, de aard van de opdrachten en vooral - Seneca's handelsmerk - de systematiek van de visuele schema's, die op een heldere en logische manier op elkaar voortbouwen.

We hebben natuurlijk lang niet alle begrippen en schema's de revue kunnen laten passeren. We hebben een keus gemaakt door er een aantal centrale begrippen uit te halen.

Vergis u niet in de schijnbare eenvoud van de begrippen en schema's. Er is een grondige analyse van klassieke en moderne politicologische en sociologische theorieën, vele ontwerpuren, zeg maar -jaren en lange tijd van uitproberen aan voorafgegaan. Met als resultaat dat de docent die de investering wil wagen zich het geheel eigen te maken een machtig instrument heeft om leerlingen in de wereld van politiek en maatschappij wegwijs te maken. Het haalt ook nog eens ruimschoots de eindtermen.

We hopen dat het boekje u helpt een onderbouwde keuze te maken voor een methode, die uw leerlingen helpt

' te leren voor het leven, en niet voor de school '

Dalfsen 2011

De auteurs

Seneca voor docenten

❖ **Uitgangspunten van de methodiek van Seneca**

▶ **Seneca is een verhaal.**

Leerlingen maken zich het verhaal langzaam eigen, over de periode van een jaar, al lezend, spelend en oefenend. De geheel nieuwe, gewaagde wijze van werken levert vrij spectaculaire resultaten op. Een hoog eindniveau, al vroeg in het jaar stevig gemotiveerde klassen. En niet in het minst tevreden docenten: zo kan lesgeven wel weer heel bevredigend zijn! Het blijft hard werken, maar je krijgt ook veel terug van je leerlingen.

Wel moet ook de docent het verhaal grondig kennen en beheersen. Seneca is geen methode waar je stukje stof voor de komende lessen kunt bestuderen zonder te weten wat ervoor is behandeld en wat er nog na komt. En zonder van je leerlingen te weten hoe ze ook al weer gepresteerd hadden op de voorgaande stof. Met Seneca bouw je wat op, want de leerlingen bouwen wat op.

▶ **Samenhang helpt**

Uit leerpsychologisch onderzoek blijkt dat verbanden in teksten het makkelijker maakt om de tekst te onthouden. Het wordt wel de paradox van de causaliteit genoemd. Terwijl er aan de tekst méér informatie wordt toegevoegd, namelijk causale verbanden, is de tekst toch gemakkelijker te onthouden. Wanneer geheugenkennis ondersteund wordt door een samenhangend apparaat van begrippen, een conceptueel kader, kunnen er veel meer feiten opgenomen worden dan wanneer deze los van elkaar gememoreerd moeten worden.

▶ **Wat zit er achter de wetten en instituties?**

Rijtjes van buiten leren is er nauwelijks bij in Seneca. Geen reeksen wetten, instellingen, instituties, regelingen, taken, functies en aspecten. Toch scoren leerlingen op kennistoetsen hoog aan het eind van het jaar en worden de landelijke eindtermen ruim gehaald. Instituties en wetten verouderen, leerlingen vergeten wat ze geleerd hebben, maar niet als ze inzicht hebben gekregen in welke principes achter deze wetten en instellingen zitten. En welke strijd tussen welke actoren daartoe geleid heeft, en welke toekomstige veranderingen dus mogelijk zijn.

Eerst basisinzichten en basisvaardigheden. Daarna is kennis en inzicht van de vier domeinen een heel stuk minder werk.

▶ **Is een mening net zo persoonlijk als een smaak?**

Leerlingen veranderen niet graag van mening. Ze zien hun mening als onderdeel van hun persoon, van hun stijl en smaak. Als je van mening verandert ben je 'omgeluld' (excusez nous). Hoe leer je dat een mening geen smaak is, maar opgebouwd uit argumenten? Dat het geen afgang is als je je mening verandert wanneer er nieuwe feiten en inzichten zijn? Omdat je achterliggende waarden nog steeds overeind zijn gebleven?

Seneca laat leerlingen direct in het begin van het jaar al zien dat achter elke mening over maatschappelijke vraagstukken een dilemma van waarden zit. Ook al bij één actor. Iedereen aarzelt bij Egypte (we schrijven februari 2011) tussen stabiliteit en democratie. En bij de rechtsstaat tussen orde en mensenrechten. Seneca laat zien dat er klassieke waardedilemma's zijn, in de wetenschap al lang bekend, maar op deze wijze nog niet in schoolboeken benut. Juist door deze dilemma's leren de leerlingen te zien dat verschuiven van de ene kant naar de andere niet zo wereldschokkend is, leren ze open te staan voor andere meningen, leren ze hun eigen meningen systematisch te onderbouwen.

› Ruimte voor de docent?

'Maar het prettige van mijn huidige methode is dat deze weliswaar weinig of geen verbanden legt, maar dat dat juist mij de gelegenheid geeft die verbanden aan te brengen. Zit ik bij Seneca met zijn prachtige opbouw niet vast in een structuur?'

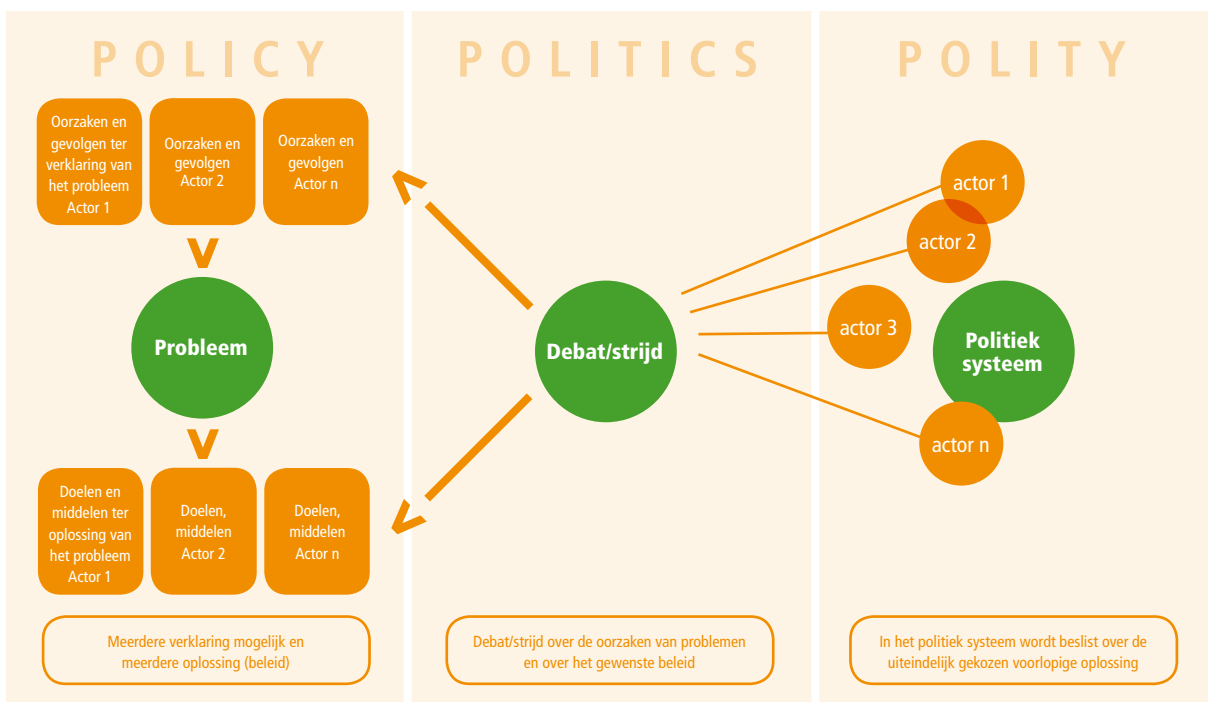
Onze ervaring is dat leerlingen zich uiteindelijk richten op het boek. Wanneer het leren gaat plaats vinden, namelijk vlak voor het proefwerk, wordt het boek gepakt. En hopelijk nog wat aantekeningen van de docent erbij. Maar die zijn al lastiger te leren, tenzij ze heel goed uitgedokterd en uitgeschreven zijn. De door de docent aangereikte structuur komt maar moeizaam en broksgewijs bij de leerlingen over. Bij Seneca vormt het de rode draad, het zit in de tekst en in de opdrachten. Het vormt de kern. Een docent, gebruiker van Seneca, verwoordde het zo:

Bij de vorige methode behandelde ik natuurlijk ook de actualiteit en probeerde verbanden te leggen met de stof. Maar toen kon ik hooguit vastknopen aan enkele losse concepten. Met Seneca kunnen we in de klas de belangrijke schema's erbij pakken en kan ik feilloos de ontwikkelingen in Tunesië en Egypte uitleggen. Ik kan veel meer de diepte in, mijn eigen inbreng als docent is sterk verdiept en uitgebreid.

› Visueel

Seneca benut sterk de kracht van visualisering. Schema's maken leerstof inzichtelijk, ze maken een beeld van concepten en creëren relaties tussen concepten. De schema's die behandeld worden, blijven daarna gebruikt worden en grijpen op ingenieuze wijze in elkaar. Ze helpen om de structuur van de samenleving en diens vraagstukken voor de leerling inzichtelijk te maken.

Een van de visuele schema's uit Seneca.

❖ De kern van Seneca

De kracht van Seneca is dat het heel kort samen te vatten is, het heeft een kern. De meest eenvoudige weergave ervan is onderstaand schema.

Zo simpel als dit schema lijkt zo verrijkend is het in zijn politieke en didactische consequenties. Seneca schetst de samenleving als een stelsel van systemen enerzijds (politiek systeem, sociaal-economisch systeem, sociaal-cultureel systeem) en van een leefwereld van leerlingen (en andere burgers) anderzijds waarin in een debat wordt uitgevochten welke veranderingen in de systemen aangebracht zouden moeten worden (nieuwe instituties, wetten, regelingen, instellingen), die hopelijk leiden tot realisering van de afgewogen waarden en recht doen aan de uitgewisselde belangen.

En terwijl dat hier in deze samenvatting een zin is om te herlezen en even over na te denken, bouwt de leerling met Seneca deze analyse van de samenleving en zijn vraagstukken op heel heldere en eenvoudige wijze op.

Het schema hieronder legt het verband tussen het doorlopend maatschappelijk debat (en soms strijd) en de historische ontwikkelingen van samenlevingen, waarbij telkens nieuwe inrichtingen noodzakelijk zijn vanwege de zich voordoende botsingen. Seneca werkt elk van deze groundbegrippen uit in schema's, teksten en opdrachten.

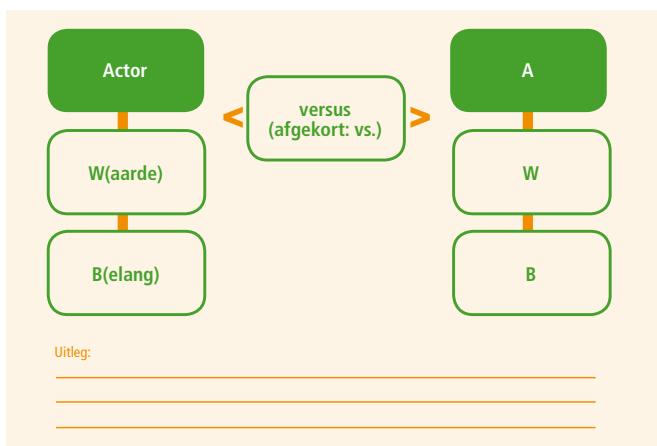
❖ Een overzicht van Seneca

▶ De lagen van Seneca

Seneca kent verschillende lagen, die achtereenvolgens aan de orde komen in de methode. Met een gering aantal begrippen wordt een rijke analyse van maatschappelijke vraagstukken mogelijk. De begrippen zijn stevig in de klassieke politicologie en sociologie geworteld maar tegelijk ook bij de tijd. Ze zijn speciaal met het oog op het totstandbrengen van leerlinginzicht verder ontwikkeld en zorgvuldig op elkaar afgestemd. Leerlingen leren stap voor stap de begrippen toe te passen op een rijkdom aan actuele situaties en ontwikkelen zo in de loop van het jaar een volwaardige theorie en vaardigheden. Het verhoogt daardoor hun motivatie en vergroot hun politieke interesse.

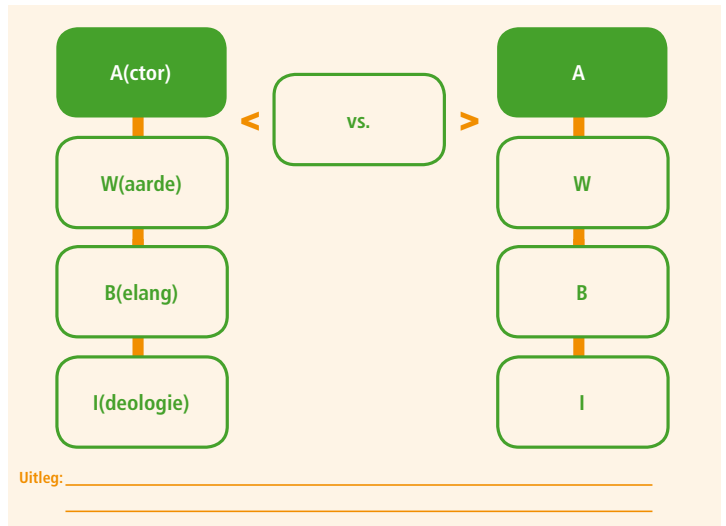
▶ Actoren, waarden, belangen, debat: het A - W - B schema

- ◆ Een klassieke maatschappijleer analyse met **actoren**, met verschillende **belangen** en verschillende **waarden**, die in de politieke arena een **debat / strijd** aangaan om een **maatschappelijk vraagstuk** aan te pakken. Echte eerste-les-basis-maatschappijleer, helaas veel te weinig toegepast. In Seneca wordt deze aanpak consequent over alle domeinen en vraagstukken doorgezet. Maar wel verrijkt met de begrippen die hieronder volgen. Ze leren een actor - waarde - belangen schema te maken.
- ◆ Daarbij leert de leerling vanaf het begin te denken in **waardedilemma's**. Deze geven de leerling inzicht in de opbouw, van de eigen mening. Maar tegelijk ook in de veranderbaarheid ervan. Tenslotte maken zij het ook mogelijk dat actoren met verschillende visies waarden met elkaar uitwisselen. Zij staan immers voor hetzelfde dilemma, ook al geven zij andere antwoorden.
- ◆ Een centraal en fundamenteel inzicht, waaromheen de eerste zes hoofdstukken scharnieren: **maatschappelijke vraagstukken** laten zich niet uitrekenen zoals scheikundige, economische, wiskundige en veel andersoortige vraagstukken. Niet uitrekenen maar uitvechten, debatteren/strijden leidt tot een voorlopige oplossing. Leerlingen spelen in een simulatie een VN project na en proberen een internationaal vraagstuk op te lossen. Pas op: vaak gaat in deze periode maatschappijleer gewoon door onder de andere lessen, in de gymzaal en bij de fietsenstalling. Leerlingen kunnen het maar niet loslaten en discussiëren door tot ze ofwel de wereld gered hebben, of in elk geval het eigenbelang van het hun toegewezen land gediend.
- ◆ Strijden en debatteren over de inrichting van de samenleving verloopt complex. Seneca introduceert om deze reden voor de vier hoofddomeinen van elke samenleving telkens een grondvraag. Deze **grondvragen** ordenen een veelheid van debatten en een veelheid van actualiteit doordat de leerling leert zien dat het steeds om dezelfde grondvraag draait. Elke grondvraag wordt gekoppeld aan een waardedilemma. Het is ook voor docenten elke keer weer een verhelderend inzicht te zien hoe goed met deze eenvoudige middelen de actualiteit geanalyseerd en geordend kan worden.

› **Ideologieën: het A - W - B - I schema**

Daarna worden de visies van allerlei maatschappelijke actoren, maar vooral de politieke partijen in een systematiek gebracht. Daarvoor is geen nieuw begrippenapparaat nodig. Met de begrippen van hierboven lukt het, zoals wij verderop in dit boekje zullen aantonen, te laten zien dat de diverse ideologieën van elkaar verschillen door de verschillende antwoorden die zij op de grondvragen geven. Leerlingen kunnen op dit niveau een **actor-waarde-belangen-ideologie**-analyse maken: een A - W - B - I schema.

› **De Grote Processen**

Nu volgt een van de moeilijkere onderdelen van maatschappijleer. De strijd om maatschappelijke vraagstukken is de strijd om de inrichting van de maatschappij. Wanneer nu wordt uitgezoomd blijkt dat de inrichting van de samenleving aan langzame maar onontkoombare ontwikkelingen onderhevig is. De verschillende debatten staan met elkaar in verband doordat ze deel uitmaken van eenzelfde proces. Het zijn **de grote processen** die door sociologie en politicologie bestudeerd worden. En die bij de inrichting van elk domein van de samenleving het fundament vormen. Namelijk processen van **gelijkheid** (en ongelijkheid), van **vrijheid** (en onvrijheid), van **welvaart** (en armoede en tekort) en van **cohesie** (en ontbinding).

› **De vier domeinen: verzorgingsstaat, pluriforme samenleving, parlementaire democratie, rechtsstaat**

Nu zijn de leerlingen in staat bij elk domein te zien welke grondvragen daar spelen, op grond van welke waardedilemma's actoren hun standpunten bepalen, hoe deze keuzes samenhangen met hun ideologie en hoe over deze verschillen in standpunten in de politieke arena gedebatteerd en beslist wordt. Doordat leerlingen met een langzaam ontwikkelde theorie werken kan bij de analyse van de domeinen een hoog niveau gehaald worden: juist ook bij havo! Instellingen, instituties en wetten hoeven niet meer alleen van buiten geleerd te worden. Ze lijken logisch uit de grondbegrippen voort te komen en worden daardoor veel gemakkelijker onthouden.

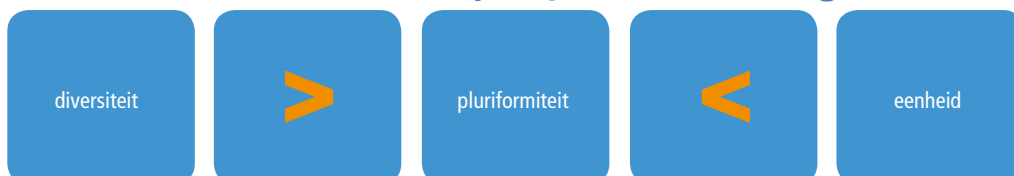
- ◆ **Machtsvraag:** *Hoe moet de politieke macht verdeeld worden in een land?*
- ◆ **Mensenrechtenvraag:** *Hoeveel rechten moeten mensen hebben ten opzichte van de staat?*
- ◆ **Welzijnsvraag:** *Hoe moet de samenleving zorgen voor het welzijn van de inwoners?*
- ◆ **Samenlevingsvraag:** *Hoe moet de samenleving omgaan met de verschillende culturen, levensbeschouwingen en levensstijlen in een land?*

Juist hier bij de afzonderlijke domeinen leert Seneca de leerlingen de waardedilemma's te gebruiken als kern van alle vraagstukken die zich op het betreffende domein afspelen. Elk dilemma laat op eenvoudige wijze zien waar het om draait. Elk dilemma laat zien dat actoren weliswaar verschillen in hun standpunten en visies, maar dat zij voor dezelfde waardedilemma's staan.

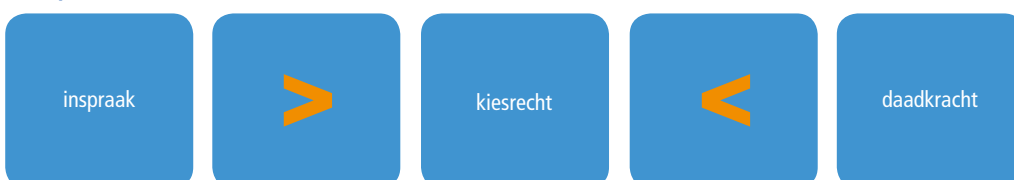
Voor het sociaal-economische domein van de **verzorgingsstaat**:

Voor het sociaal-culturele domein van de **pluriforme samenleving**

Voor het politieke domein van de **parlementaire democratie**

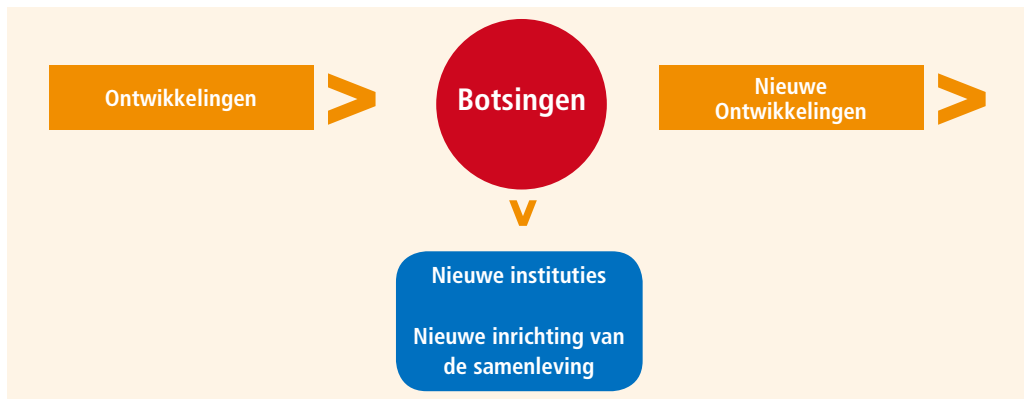

En voor het politiek-juridische domein van de **rechtsstaat**

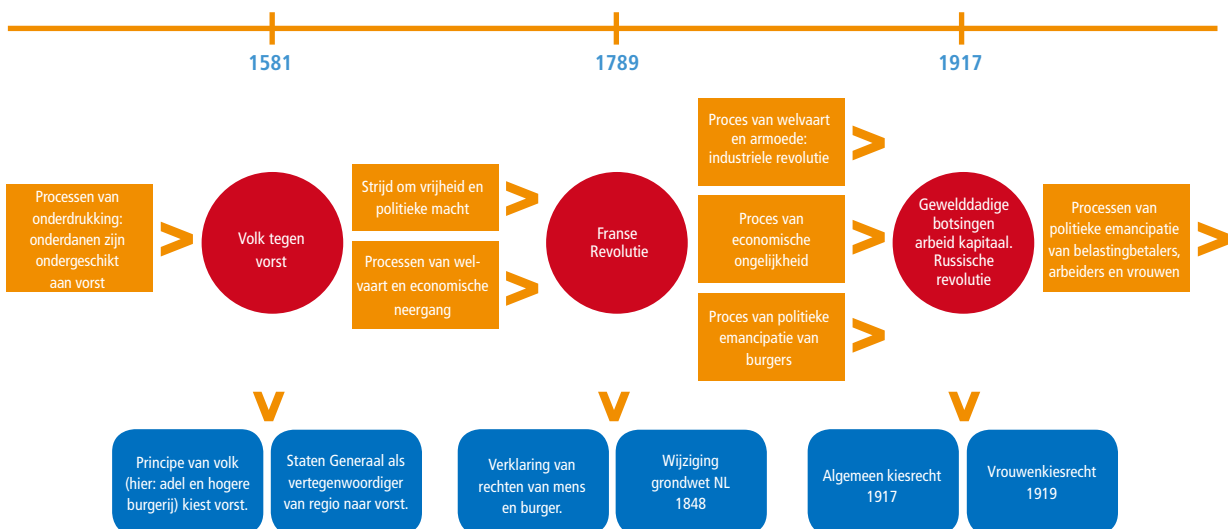
Bij de behandeling van de vier domeinen komen opnieuw de Grote Processen aan de orde. Immers systemen, zoals bijvoorbeeld het politieke systeem, vallen niet goed te begrijpen als deze uiteengezet worden in de vorm van hun huidige inrichting. Ze worden pas interessant wanneer ze verschijnen als het product van strijd en debat en dat weer als het gevolg van botsingen. En als de botsingen weer verschijnen als het gevolg van de ontwikkelingen in vrijheid, gelijkheid, welvaart en cohesie die de oude maatschappijinrichting inadequaet maken.

Ook hiervoor gebruikt Seneca vaste symbolen, die de leerlingen een stevige greep geven op de ontwikkelingen van rechtsstaat, verzorgingsstaat, parlementaire democratie en pluriforme samenleving.

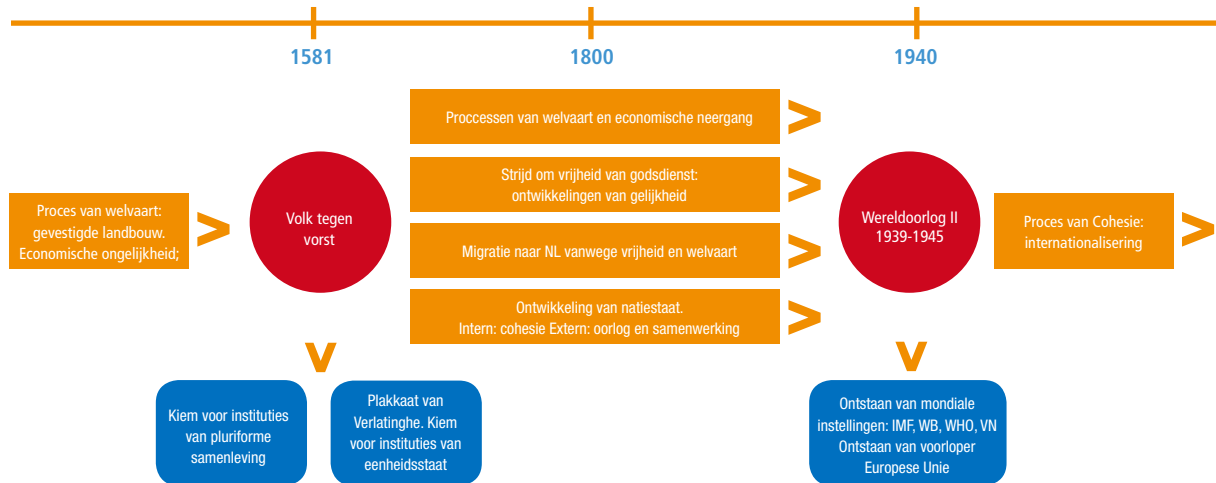
›Bijvoorbeeld: parlementaire democratie en de grote processen

Voor elk van de hoofddomeinen geeft Seneca de leerlingen inzicht in de voornaamste ontwikkelingen. De ontwikkeling van de parlementaire democratie bijvoorbeeld heeft in de Nederlanden een lange voorgeschiedenis. Seneca zet daarvoor een virtueel begin bij de [Acte van Verlaetinghe](#) in 1581.

De laatste tijd is er steeds meer maatschappelijke belangstelling voor deze Acte als het begin van de vorming van onze samenleving, en zelfs als een moment met belangrijke invloed op mondiale ontwikkelingen: de verklaring van onafhankelijkheid in de Verenigde Staten en een belangrijke invloed op de schrijvers van de Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen. Seneca laat zien dat het een beginpunt is van veranderingen niet alleen in het denken over democratie. Ook de pluriformiteit van religie in de samenleving ondergaat op dat moment een essentiële verandering. De inrichting van de

samenleving gaat van een onderdaan die een koning dient, welke zijn gezag en macht aan god ontleent, naar een potentieel pluriforme samenleving waarin de mogelijkheid van vrijheid van religie aanwezig is, doordat een tweede godsdienst, het protestantisme, zijn plaats opeist. Daarnaast is de Acte tevens de kiem van de Nederlanden als eenheidsstaat. De eenheidsstaat die in Europa in toenemende mate een machtig middel van cohesie is. Maar die met zijn neiging tot benadrukking van de volkscultuur tot een dieptepunt van menselijke beschaving leidde in het Derde Rijk. Wat weer de aanleiding gaf tot allerlei instituties die een aanzet blijken tot een groei in mondiale cohesie en een nieuwe plaats voor de eenheidsstaat.

Voor leerlingen blijven dit de moeilijkere verbanden en inzichten, maar Seneca reikt vele instrumenten aan om het tot een goed einde te brengen, en de ervaring van de docenten die met Seneca werken is dat het goed mogelijk is een dergelijk hoog niveau te halen, zowel op havo als op vwo.

❖ Het waardenlogboek

Uniek voor Seneca is de methodiek waarmee leerlingen de eigen **waarden** ontwikkelen. Van meet af aan vraagt Seneca de leerling naar diens eigen waarden in verschillende situaties. Leerlingen leggen deze waarden vast, vergelijken ze met de waarden van bekende politieke actoren, en bezien na enige tijd of en hoeveel consistentie er in hun eigen **waardensysteem** zit.

Weliswaar onderzoeken leerlingen hun eigen waarden, maar ze gebruiken hetzelfde Seneca-systeem waarmee de waarden en belangen van andere maatschappelijke actoren geanalyseerd worden. Hieronder staan als voorbeeld twee van de eerste opdrachten uit het **waardenlogboek**. Er zijn in totaal vijftien waardenlogboekopdrachten door heel de methode Seneca heen.

WLB A

Schrijf in je waardenlogboek de vier voor jou belangrijkste waarden op. Zet de datum en jouw motivatie erbij!

WLB B

Hier boven heb je vijf keuzes gelezen die je waarschijnlijk mee gaat maken in je leven. Bedenk nu zelf vier van dergelijke situaties uit jouw persoonlijk leven, bijv. een situatie die je meegemaakt hebt of zou kunnen meemaken. Beschrijf per keer wat de verschillende mogelijkheden voor jou dan zijn om te doen en welke waarden en belangen daarbij horen (geef duidelijk aan of het een waarde of belang is). Geef daarna jouw keuze aan en motiveer die.

Let op:

- bij WLB B moet je minimaal twee waarden van WLB A terug laten komen
- bij WLB B moet je gebruik maken van het AWB-schema in schema 5

In totaal moet je WLB A en B op maximaal 1 A4'tje zetten

Het maken van het waardenlogboek leidt tot boeiende resultaten:

- ◆ *“Ik vind Amnesty een heel goed doel, en kom er ook voor op. De waarde mensenrechten speelt hierbij een rol. Maar waarom zou ik me wel of niet willen aansluiten bij deze groep? Ik denk - niet omdat het een slecht doel is om geld aan uit te geven - als ik heel eerlijk ben, dat ik mijn geld liever spaar, en ook aan andere dingen uitgeef. Dat is best wel gek, omdat ik het toch ook een goed doel vind. Misschien omdat ik er nu zo toe aan wordt gezet om hierover na te denken, dat ik 'mijn doel' wel ga steunen.”* leerling vwo4, 2009/2010
- ◆ *“In WLB A noemde ik eerlijkheid, beschaafdheid, behulpzaamheid en socialiteit als belangrijkste waarden. Als ik daar nu naar kijk zouden dit nu niet meer mijn keuzes zijn. Nu zou er bijvoorbeeld veiligheid bij staan en behulpzaamheid weg. Of eigen verantwoordelijkheid in plaats van beschaafdheid. Die twee waardes vind ik eigenlijk nu niet meer zo belangrijk. Maar als ik ga kijken naar WLB A (zonder veranderingen) en ik ga dat vergelijken met WLB G, zou ik zeggen dat dit niet helemaal overeenkomt met elkaar. Want in WLB G kies ik voor de rechtse partijen en daar past beschaafdheid of behulpzaamheid niet echt bij. De rechtse partijen kiezen bijvoorbeeld meer voor eigenverantwoordelijkheid. En uit de tests komen ook rechtse partijen naar voren, dus mijn waarden in WLB A komen niet helemaal overeen met de tests, en met WLB G, want WLB A is meer links dan rechts. Het valt mij op dat bij de laatste stelling, waar ik naar mijn waardes aan het begin van het jaar moest kijken, dat die nu wel verandert zijn. Ik ben veel rechtser geworden. Voor de rest had ik sowieso niet verwacht dat ik zo rechts zou zijn.”* leerling havo 4 2009/2010

Sommige leerlingen ontwikkelen geleidelijk in de loop van het jaar een waardensysteem dat afwijkt van hun eigen aanvankelijke verwachtingen.

- ◆ *“Wat mij opvalt aan deze opdracht is dat ik aan het begin van het jaar andere meningen had dan dat ik nu heb. Door het vak maatschappijleer ben ik anders gaan denken over waarden, en politieke partijen. Met stemwijzer en die andere dingen kwam ik aan het begin uit op het CDA, maar nu sta ik meer achter de PvdA.”* leerling havo4, 2009/2010
- ◆ Op een vraag bij het waardenlogboek: *“Komen jouw waarden overeen met die van de politieke partij van jouw voorkeur en de uitslag van de testen?”* Leerling: *“Nee, maar dat komt omdat ik toen de Christen Unie in mijn hoofd had, want mijn ouders zelf stemmen ook de Christen Unie, dus dat leek mij altijd een goede partij. Maar dat is door het jaar Maatschappijleer totaal veranderd en is mijn beeld totaal veranderd.”* leerling 2009/2010

Maar het voorbeeld van de eerste leerling liet al zien dat het niet betekent dat leerlingen naar links opschuiven in de loop van het jaar. Zowel naar links, als naar rechts opschuiven ten opzichte van het eigen oorspronkelijke beeld komt voor. Leerlingen hebben veel meer kennis en inzicht, niet alleen in politiek en maatschappij. Maar ook in zichzelf.

Toch leent het waardenlogboek zich goed voor toetsing en is bijvoorbeeld uitermate geschikt als Practische Opdracht.

De intrinsieke motivatie voor het vak neemt door het waardenlogboek toe in de loop van het jaar en zo geeft Seneca de leraar weer meer ruimte voor diepgang.

❖ Voorbeelden van opdrachten

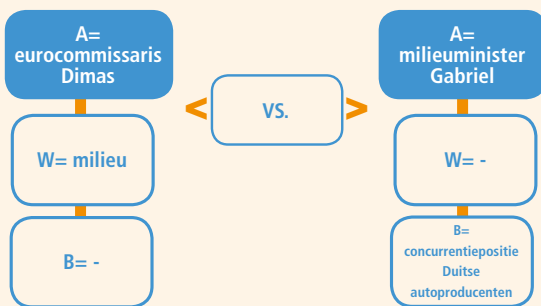
Tot slot volgen hier enkele voorbeelden van opdrachten. Eerst uit het begin van het boek: oefenen met AWB schema's. Vaak geeft Seneca eerst een al ingevuld voorbeeld:

Lees onderstaande bronnen zorgvuldig door en maak daarna de bijbehorende opdracht.
In de teksten is er sprake van maatschappelijke botsingen. Eerst een voorbeeld van een ingevuld AWB-schema.

Europese botsing

Autoproducenten reageren zeer teleurgesteld op de plannen van eurocommissaris Dimas. Die moeten ervoor zorgen dat auto's vanaf 2012 minder CO2 produceren. De industrie vindt de plannen veel te streng. De hardste reactie kwam van de Duitse milieuminister Gabriel: 'Een concurrentie-oorlog tegen de Duitse autoproducenten en plannen waarvan de Franse en Italiaanse autobouwers zullen profiteren.'

Bron: Trouw, 'Duitsland pikt strenge regels voor uitstoot van auto's niet', 20-12-2007 (bewerkt en ingekort)

Uitleg: Eurocommissaris Dimas wil maatregelen nemen om het milieu te beschermen (waarde), daarom wil hij schonere auto's. De Duitse minister Gabriel is echter bang dat dit ten koste gaat van de (concurrentiepositie van de) Duitse autoproducenten (belang). Dit botst met elkaar en er is sprake van een waarden-belangen-botsing.

En dan zelf oefenen:

Schoonvegen

Coffeeshophouders, kroeg- en seksbazen en andere ondernemers op de Amsterdamse Wallen hebben zich verenigd in de 'Stichting 1012', de plaatselijke postcode. Met die stichting willen ze de strijd aangaan tegen het beleid van de gemeente om de Wallen schoon te vegen. De gemeente Amsterdam wil af van criminele ondernemers die verdacht worden van witwassen, vrouwenhandel en andere illegale praktijken. Kortom, de Wallen moeten af van hun drugs- en seksimago. Maar ondernemers zien hun broodwinning verdwijnen en gaan in de tegenaanval.

Bron: Nova, 'Amsterdamse Wallen slaan terug', 09-01-2008 (bewerkt en ingekort)

Verzekeren tegen verkeersboetes

Het Zweedse bedrijf Bisso bood in Nederland verzekeringen tegen verkeersboetes aan. Bisso is daar onder druk van minister Donner onmiddellijk mee gestopt. Bisso bood een verzekering aan tegen boetes voor te hard rijden. Voor slechts 30 euro per jaar konden automobilisten een 'scheurverzekering' afsluiten. Ook fout parkeren viel onder de verzekering. Het bedrijf vergoedde maximaal twee snelheidsboetes per jaar voor bij elkaar 350 euro. Wie de parkeerboetes wilde meeverzekeren, moest een duurder combinatiepakket nemen. Donner vond de verzekering 'ongepast'. Het Zweedse bedrijf tastte volgens hem het beleid van de overheid aan. De verkeersboetes worden uitgedeeld om de verkeersveiligheid te vergroten. Als automobilisten zich tegen de boetes kunnen verzekeren, hebben ze geen 'prikkel' meer om zich aan de verkeersregels te houden.

Bron: Elsevier, 'Verzekering voor hardrijders gestopt', 21-04-2006 (bewerkt en ingekort)

Opdracht 2.12 - Lees de bronnen en geef daarna per bron de botsingen weer in een AWB-schema.

Seneca bouwt het voor de leerling langzaam op. Later komen er ook meer actoren bij kijken en wordt het wat ingewikkelder met de waarden en belangen.

Deze vaardigheden komen goed van pas wanneer later de vier hoofddomeinen ter sprake komen. Onderstaande opdracht staat bijvoorbeeld in het hoofdstuk over parlementaire democratie.

10.2 Grondwet

In deze paragraaf staan artikelen uit de Grondwet centraal waarin de politieke rechten van de inwoners van Nederland staan.

Artikel 4 Iedere Nederlander heeft gelijkelijk recht de leden van algemeen vertegenwoordigende organen te verkiezen alsmede tot lid van deze organen te worden verkozen, behoudens bij de wet gestelde beperkingen en uitzonderingen.

Artikel 8 Het recht tot vereniging wordt erkend. Bij de wet kan dit recht worden beperkt in het belang van de openbare orde.

Artikel 9 Het recht tot vergadering en betoging wordt erkend, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

Opdracht 10.2 - Beantwoord de volgende vragen.

- 1) Noem bij elk artikel de achterliggende waarde.
- 2) Geef bij elk artikel bij welke waarde van het uitgebreide waardendilemma het meer hoort.

En aan het einde van het boek staat de volgende opdracht. Er worden twee bronnen gegeven. Een eerste artikel behandelt een boek van Femke Halsema (GL) over de kloof tussen burger en politiek. Het boek wordt overhandigd aan Henk Vonhoff (VVD) die reageert dat er een groter probleem is dan de kloof. Burgers vinden politiek gewoon niet relevant. Een tweede artikel geeft de visie van politoloog Frissen op de kloof. (In het lesboek staat de volledige tekst van de beide bronnen die we hier niet afdrucken).

Opdracht 10.23 - Beantwoord de volgende vragen.

- 1) Wat zijn volgens GroenLinks (maatschappelijke) oorzaken van het tijdperk 'verhitte politiek'?
- 2) Welke vier voorstellen doet Halsema om de kloof kleiner te maken?
- 3) Passen deze voorstellen bij GroenLinks? Leg uit.
- 4) Leg in eigen woorden uit wat Vonhoff bedoelt met dat de politiek niet relevant is. Waarom is dat ernstiger dan een kloof?
- 5) Halsema noemt twee sociale processen als verklaring van de verdwijning van de kloof. Welke?
- 6) Koppel deze processen aan de basiswaarden. Waar horen ze bij en waarom?
- 7) Voor welke waarde van het centrale waardendilemma kiest Frissen? Leg uit.

En direct daarna nog een opdracht voor het waardenlogboek:

WLB M

Geef aan het eind van het hoofdstuk aan wat jij van de kloof vindt. Is dit volgens jou een probleem? Waarom wel / niet? Gebruik in je antwoord van 200 – 300 woorden ook de waarden van het centrale waardendilemma.

